

Sosiaali- ja terveysvaliokunta

Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle komission ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi eurooppalaisen vammaiskortin ja eurooppalaisen vammaisten henkilöiden pysäköintiluvan vahvistamisesta (COM(2023) 512 final)

Suurelle valiokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle komission ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi eurooppalaisen vammaiskortin ja eurooppalaisen vammaisten henkilöiden pysäköintiluvan vahvistamisesta (COM(2023) 512 final) (U 61/2023 vp): Asia on saapunut sosiaali- ja terveysvaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunto on annettava suurelle valiokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on saanut kirjalliset lausunnot:

- sosiaali- ja terveysministeriö
- yhdenvertaisuusvaltuutettu Kristina Stenman, Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto
- Vammaisfoorumi ry

Valiokunta on saanut ilmoituksen, ei huomautettavaa:

- Vammaisten henkilöiden oikeuksien neuvottelukunta

VALTIONEUVOSTON KIRJELMÄ

Ehdotus

Komissio ehdottaa eurooppalaisen vammaiskortin käyttöönottoa ja nykyisen vammaisille henkilöille tarkoitetun eurooppalaisen pysäköintiluvan vahvistamista kaikissa jäsenmaissa.

Eurooppalainen vammaiskortti olisi tunnustettu todiste vammaisuudesta kaikkialla EU:ssa, ja sillä saisi yhtäläiset erityisehdot ja -kohtelun julkisissa ja yksityisissä palveluissa, kuten liikenteessä, kulttuuritapahtumissa, museoissa, urheilu- ja vapaa-ajankeskuksissa tai huvipuistoissa kuin kyseisessä maassa asuvat henkilöt, joilla on siellä tunnustettu vammaisasema.

Valiokunnan lausunto StVL 3/2023 vp

Pysäköintilupa oikeuttaisi maassa vierailevan vammaisen henkilön, jolla on oman maansa myöntämä eurooppalainen pysäköintilupa, yhtäläiseen erityiskohteluun pysäköintiehdossa ja -paikoissa. Ehdotus sisältää yhteiset säännöt ja edellytykset, jotka koskevat eurooppalaisen vammaisten henkilöiden pysäköintilupaa. Ehdotus sisältää myös yhteisen mallin, jota kaikkien jäsenvaltioiden on käytettävä ja joka korvaa kaikki olemassa olevat kansalliset vammaisten henkilöiden pysäköintiluvat.

EU:n vammaisten henkilöiden pysäköintilupa luotiin vuonna 1998 neuvoston suosituksella (98/376/EY; annettu 4.5.1998), jolla perustettiin yhdenmukaisen EU:n mallin mukainen pysäköintilupa. Lupa on laajasti käytössä kaikissa jäsenvaltioissa. Luvan käytössä on kuitenkin havaittu ongelmia, jotka liittyvät esimerkiksi luvan tunnustamiseen toisessa jäsenvaltiossa. Myös pysäköintiluvan muotoon, ulkoasuun ja täytäntöönpanoon liittyvät kansalliset erot ovat vaikeuttaneet luvan käyttöä ja valvontaa. Ehdotuksella luotaisiin yhteinen standardoitu malli eurooppalaiselle pysäköintiluvulle.

Vammaiskortin ja pysäköintiluvan käyttö toisessa jäsenmaassa olisi rajattu lyhytaikaiseen vierailuun tai oleskeluun. Kortit myöntäisi kansallinen toimivaltainen viranomainen.

Vammaiskortti ja pysäköintilupa olisivat alkuun fyysiset kortit, jotka olisivat yhdenmukaiset kaikissa jäsenmaissa. Myöhemmässä vaiheessa otettaisiin käyttöön myös digitaalinen kortti.

Direktiiviä sovellettaisiin lähtökohtaisesti tilanteisiin, joissa yksityiset toimijat tai viranomaiset kansallisesti tarjoavat vammaisille henkilöille erityisehtoja tai erityiskohtelua soveltamisalaan kuuluvien kaupallisten palvelujen ja liikenteen sekä toimintojen ja järjestelyjen saatavuuden osalta. Direktiiviä ei sovellettaisi sosiaaliturvaan. Erityiskohtelu voisi olla esimerkiksi alennuksen tai ilmaisen sisäänpääsyn tarjoamista.

Direktiivi jättäisi kansallisesti määriteltäväksi kortin ja luvan myöntämiskriteerit. Kansallisesti tai toimijakohtaisesti jäisi määriteltäväksi myös se erityiskohtelu, johon kortti ja lupa oikeuttisivat.

Valtioneuvoston kanta

Valtioneuvosto pitää tärkeänä EU-tason toimia, joilla edistetään YK:n vammaisyleissopimuksen toimeenpanoa. Suomen vammaispolitiikka perustuu perus- ja ihmisoikeuksiin ja niiden turvaamiseen. Perustuslain ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen mukaisesti vammaispolitiikan kulmakivet ovat vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuus ja syrjimättömyys, osallisuus yhteiskunnassa ja päätöksenteossa, itsemääräämisoikeus, esteettömyys, oikeus itsenäiseen elämään sekä tarvittavat yksilölliset palvelut ja tuki.

Valtioneuvosto kannattaa eurooppalaisen vammaiskortin ja vammaisen henkilön pysäköintiluvan käyttöönottoa kaikissa jäsenmaissa. Niiden avulla voidaan edistää vammaisten henkilöiden vapaata liikkuvuutta EU:ssa.

Direktiivin ehdotettu soveltamisala on varsin laaja ja jossain määrin tulkinnanvarainen. Palvelujen osalta soveltamisalaan kuuluvat kaupalliset toiminnot (SEUT 57) ja henkilöliikenteen palve-

Valiokunnan lausunto StVL 3/2023 vp

lut. Valtioneuvosto katsoo, että direktiivin soveltamisalaa olisi hyvä neuvottelujen edetessä tarkentaa. Lähtökohtaisesti maassa lyhytaikaisesti vierailevien tai oleskelevien henkilöiden kannalta keskeiset palvelut tulivat katetuksi vammaiskortin pilottihankkeessa käytössä olleella soveltamisalalla, joka kattoi liikenteen, kulttuurin, vapaa-ajan ja urheilun. Valtioneuvosto pitää tärkeänä, että sekä sosiaali- että terveyspalvelut rajataan soveltamisalan ulkopuolelle.

Valtioneuvosto pitää tärkeänä, että ehdotus ottaa huomioon jäsenmaiden erilaiset järjestelmät ja lähestymistavat vammaisuuden määrittelyyn ja palveluiden ja etuuksien myöntämiseen. On hyvä, että direktiivi jättää vammaisuuden arvioinnin kansalliseen toimivaltaan.

Vammaisuus on määritelty direktiivissä YK:n vammaisyleissopimuksen mukaisesti. Sen mukaan vammaisiin henkilöihin kuuluvat ne, joilla on ”sellainen pitkäaikainen ruumiillinen, henkinen, älyllinen tai aisteihin liittyvä vamma, joka vuorovaikutuksessa erilaisten esteiden kanssa voi estää heidän täysimääräisen ja tehokkaan osallistumisensa yhteiskuntaan yhdenvertaisesti muiden kanssa.” Tämä vammaisuuden määritelmä ottaa huomioon ympäristön esteet ja sen, että vammaisuus määrittyy suhteessa niihin.

Suomen kansallisessa lainsäädännössä ei ole yhtä vammaisuuden määritelmää. Eri palveluissa ja etuuksissa on erikseen määritellyt kriteerit tai myöntämisedellytykset. Esimerkiksi vammaispalveluissa palveluntarvetta arvioidaan yksilöllisesti suhteessa haettuun palveluun, jolloin huomioidaan yksilöllisen tarpeen lisäksi vammaisyleissopimuksen mukaisesti myös vamman ja ympäristön suhde.

Valtioneuvosto pitää tärkeänä, että esitys huomioi ja mahdollistaa edellä mainitut kansalliset lähtökohdat. On tärkeää, että direktiivillä luotava vammaiskorttijärjestelmä on YK:n vammaisyleissopimuksen vaatimusten mukainen ja vammaiskortin saavat vammaisyleissopimuksen tarkoittamat vammaiset henkilöt kansallisesti määriteltyjen kriteerien tai tarpeenarvioinnin perusteella. Sujuvan kansallisen toimeenpanon varmistamiseksi direktiiviehdotuksessa on hyvä huomioida, että kaikissa jäsenmaissa ei ole palvelujärjestelmässä määriteltyä yleistä vammaisstatusta, jonka perusteella palvelut, etuudet ja tukitoimet myönnettäisiin.

Suomen vammaiskorttipilotissa korttiin on sisällytetty A-symboli osoittamaan henkilön tarvitsevan avustajaa. Käytännössä monet palveluntarjoajat tarjoavat avustajalle ilmaisen sisäänpääsyn silloin, kun henkilöllä on A-merkinnällinen vammaiskortti. Valtioneuvosto pitää tärkeänä, että tämä ominaisuus voidaan säilyttää myös direktiiviä toimeenpantaessa. A-merkinnän käyttöönotto kaikissa maissa yhtenäisesti voisi edistää yhdenvertaista kohtelua matkustettaessa jäsenmaasta toiseen ja poistaa palveluntarjoajien huolta kortin väärinkäytöstä.

Vammaiskortista ja sen käyttökohteista eri maissa on tärkeää olla saatavilla tietoa esteettömästi, helposti ja kattavasti.

Valtioneuvosto katsoo, että vammaiskortin toimeenpanoon liittyvät yksityiskohdat, kuten voimassaoloaika ja myöntämisedellytykset, on tarkoituksenmukaista jättää kansallisesti määriteltäväksi. Valtioneuvosto pitää tärkeänä, että vammaiskortilla saatava erityiskohtelu jää kansallisesti tai toimijakohtaisesti määriteltäväksi.

Valiokunnan lausunto StVL 3/2023 vp

Valtioneuvosto kannattaa ehdotuksen tavoitetta eurooppalaisen vammaisten henkilöiden pysäköintiluvan yhdenmukaisemmasta vastavuoroisesta tunnustamisesta luvanhaltijan matkustaessa tai vieraillessa toisessa jäsenvaltiossa.

Valtioneuvosto pitää tärkeänä, että pysäköintilupa sisältää vain luvan myöntämisen kannalta välttämättömät luvanhaltijan henkilötiedot.

Valtioneuvosto katsoo, että ehdotettu eurooppalaisen vammaisten henkilöiden pysäköintiluvan yhtenäinen malli on kannatettava, mutta osa sisällön yksityiskohdista, kuten kuva ja allekirjoitus, tulisi jättää vapaaehtoisiksi tai kansallisesti päätettäviksi. Tämä mahdollistaisi joustavammat käytännöt pysäköintiluvan sähköiselle hakemiselle. Valtioneuvosto pitää tärkeänä ylläpitää sähköisten palveluiden saatavuutta pysäköintikortin kohderyhmä huomioiden.

Valtioneuvosto pitää tärkeänä, että direktiivin täytäntöönpanotoimia varten varataan riittävästi aikaa.

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Komissio antoi 6.9.2023 direktiiviehdotuksen eurooppalaisesta vammaiskortista ja vammaisen henkilön pysäköintiluvasta. Ehdotuksen tavoite on helpottaa vammaisten henkilöiden oikeutta vapaaseen liikkuvuuteen varmistamalla, että he voivat yhdenvertaisesti nauttia erityiseshdoista, positiivisesta erityiskohtelusta ja pysäköintioikeuksista vieraillessaan toisessa jäsenvaltiossa.

Komissio ehdottaa direktiiviehdotuksessa eurooppalaisen vammaiskortin käyttöönottoa ja nykyisen vammaisille henkilöille tarkoitetun eurooppalaisen pysäköintiluvan vahvistamista kaikissa jäsenmaissa. Eurooppalainen vammaiskortti olisi tunnustettu todiste vammaisuudesta kaikkialla EU:ssa. EU-maassa vieraileva vammaisen saisi vammaiskortilla yhtäläiset erityisehdot ja -kohtelun kuin kohdemaassa asuva vammaisen henkilö tietyissä julkisissa ja yksityisissä palveluissa, toiminnoissa ja järjestelyissä. Suomi on ollut yksi vammaiskortin kahdeksasta pilottimaasta ja kannattanut vammaiskortin laajentamista kaikkiin EU:n jäsenmaihiin. Pysäköintilupa oikeuttaisi maassa vierailevan vammaisen henkilön, jolla on oman maansa myöntämä eurooppalainen pysäköintilupa, yhtäläiseen erityiskohteluun pysäköintiehdossa ja -paikoissa.

Valiokunta pitää ehdotusta lähtökohtaisesti kannatettavana ja yhtyy valtioneuvoston kantaan. Valiokunta katsoo sen edistävän vammaisten henkilöiden vapaata liikkuvuutta. Ehdotus edistää YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen toimeenpanoa ja on linjassa Suomen vammaispolitiikan periaatteiden kanssa.

Direktiiviä sovellettaisiin lähtökohtaisesti tilanteisiin, joissa yksityiset toimijat tai viranomaiset kansallisesti tarjoavat vammaisille henkilöille erityisehtoja tai erityiskohtelua soveltamisalaan kuuluvien kaupallisten palvelujen ja liikenteen sekä toimintojen ja järjestelyjen saatavuuden osalta. Erityiskohtelu voisi olla esimerkiksi alennuksen tai ilmaisen sisäänpääsyn tarjoamista. Direktiiviä ei sovellettaisi sosiaaliturvaan. Direktiivin ehdotettu soveltamisala on valtioneuvoston kannan mukaan jossain määrin tulkinnanvarainen. Valiokunta toteaa, että soveltamisalaa olisi hyvä valmistelun edetessä tarkentaa. Soveltamisalan tulee valiokunnan näkemyksen mukaan olla mah-

Valiokunnan lausunto StVL 3/2023 vp

dollisimman selkeä tulkintaepäselvyyksien välttämiseksi. Valiokunta pitää perusteltuna valtioneuvoston kantaa siitä, että sosiaali- ja terveyspalvelut rajataan soveltamisalan ulkopuolelle.

Vammaisuus on määritelty direktiivissä YK:n vammaisyleissopimuksen mukaisesti. Valtioneuvosto pitää tärkeänä, että ehdotus ottaa huomioon jäsenmaiden erilaiset järjestelmät ja lähestymistavat vammaisuuden määrittelyyn ja palveluiden ja etuuksien myöntämiseen. Valiokunnan asiantuntijalausunnoissa on kuitenkin nostettu esiin huoli mahdollisesta vammaisuuden määrittelyyn liittyvistä soveltamisepäselvyyksistä sekä liian kategorisesta lähestymistavasta vammaisuuteen. Saadussa selvityksessä tuotiin esiin, ettei Suomessa voimassa oleva vammaispalvelulaki kaikilta osin vastaa YK:n vammaisyleissopimuksen vaatimuksia, joihin Suomen valtio on sitoutunut. Esimerkiksi henkilöt, joilla on sellaisia neuropsykiatrisia erityispiirteitä, jotka katsotaan vammaisuudeksi, jäävät saadun selvityksen mukaan usein tällä hetkellä kansallisten vammaispalveluiden ja -tukien ulkopuolelle. Valiokunta toteaa, että jatkovalmistelussa on syytä arvioida kriteerien kansallisen määrittelyn sekä YK:n vammaisyleissopimuksen mukaisen määrittelyn välistä suhdetta liittyen vammaiskortin ja pysäköintiluvan käyttöön. Valiokunta pitää tärkeänä, että oikeus vammaiskortin ja pysäköintiluvan käyttöön on selkeästi määritelty ja vammaisten oikeudet turvataan yhdenvertaisesti.

Suomen vammaiskorttipilotissa korttiin on sisällytetty A-symboli osoittamaan henkilön tarvitsevan avustajaa. Käytännössä monet palveluntarjoajat tarjoavat avustajalle ilmaisen sisäänpääsyn silloin, kun henkilöllä on A-merkinnällinen vammaiskortti. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan A-merkinnästä saadut kokemukset ovat hyviä. Valiokunta katsoo valtioneuvoston tavoin, että vammaiskortin A-merkinnän käyttöönotto kaikissa maissa yhtenäisesti edistäisi yhdenvertaista kohtelua matkustettaessa jäsenmaasta toiseen ja poistaa palveluntarjoajien huolta kortin väärinkäytöstä. Valiokunta toteaa, että A-symbolin yhtenäinen käyttöönotto helpottaa kortin toimeenpanoa ja käyttöä muissa maissa. Jos A-symboli on käytössä vain joissain jäsenmaissa, se voi aiheuttaa käytännössä epäselvyyksiä.

Valiokunta korostaa, että Suomen on osaltaan huolehdittava siitä, että vammaiskortin ja pysäköintiluvan käytöstä tiedotetaan jäsenmaissa riittävästi, jotta niiden käytön periaatteet ovat yhdenmukaisia, eikä vammainen henkilö joutuisi tilanteisiin, joissa esimerkiksi palveluntarjoaja eväähän jonkin erityiskohtelun, johon kortti oikeuttaa. Vammaiskortin ja pysäköintiluvan tiedotuksen tulee kohdistua vammaisten henkilöiden ohella laajemmin koko yhteiskuntaan, jotta tiedottamisen avulla lisätään etuuksien käyttöönottoa ja siten edistetään vammaisten henkilöiden oikeuksia.

VALIOKUNNAN LAUSUNTO

Sosiaali- ja terveysvaliokunta ilmoittaa,

että se yhtyy asiassa valtioneuvoston kantaan korostaen edellä esitettyjä näkökohtia.

Valiokunnan lausunto StVL 3/2023 vp

Helsingissä 15.11.2023

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Krista Kiuru sd
varapuheenjohtaja Mia Laiho kok
jäsen Li Andersson vas
jäsen Kim Berg sd
jäsen Hanna-Leena Mattila kesk
jäsen Ville Merinen sd
jäsen Ilmari Nurminen sd
jäsen Minna Reijonen ps
jäsen Anne Rintamäki ps
jäsen Päivi Räsänen kd
jäsen Pia Sillanpää ps
jäsen Oskari Valtola kok
jäsen Henrik Wickström r
jäsen Ville Väyrynen kok

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Päivi Salo